

2. Дегтярьова І. О. Стилiстичний потенцiал української постмодернiстської прози: дис...к. фiлол. н. Київ, 2009. 280 с.
3. Издрик. Острiв КРК та iншi iсторiї: повiсть, новели, автокоментар. Ів.-Франкiвськ : Лiлея-НВ, 1998. 120 с.
4. Издрик. АМТМ. Новели. Львiв : Кальварiя, 2005. 260 с.
5. Издрик. Флешка- 2GB. К. : Гранi-Т, 2009. 248 с.
6. Издрик. АВ ОУТ. Львiв : Видавництво Старого Лева, 2014. 148с.
7. Издрик. Таке. Харкiв : КСД, 2010. 268 с.

Гук О.В.

*аспiрантка кафедри української фiлологiї
i методики навчання фахових дисциплiн*

*ДЗ «Пiвденноукраїнський нацiональний педагогiчний унiверситет
iменi К.Д. Ушинського»*

ЕРОТИКО-ГАСТРОНОМIЧНИЙ ДИСКУРС В ЕСЕ Є. КОНОНЕНКО «ЕРОТИКА ТА УКРАЇНСЬКИЙ ПОБУТ»

***Анотацiя.** У статтi на матерiалi есе Є. Кононенко «Еротика та український побут» досліджуються категорiї секс та їжа. Аналізуючи їх як базовi, в аспектах фiлософського, лiнгвiстичного, психоаналiтичного, релiгiєзнавчого, культурологiчного, тендерного пiдходiв, автор пiдкреслює модальнiсть есеїстичного мислення письменницi.*

***Ключовi слова:** есеїстичне мислення, гедонiзм, еротичний стереотип.*

***Huk O. Erotic and Gastronomic Discourse into the Y. Kononenko's Essay «Erotica and Ukrainian Everyday Life».** In this article the basic categories of humanity are researched in a broad intertext – sex and food on materials of Y. Kononenko's essay «Erotica and Ukrainian everyday life». The author proves the modality of the writer's essay thinking about these categories in aspects of philosophical, linguistic, psychoanalytic, religious, cultural, gender approaches.*

***Key words:** essay thinking, hedonism, erotic stereotype.*

В есе Є. Кононенко «Еротика та український побут» (зб. «У черзі за святою водою») авторська увага сконцентрована на дразливій проблемі в усі часи існування людської цивілізації – секс та їжа. Дані категорії позбавлені прагматичної однозначності й осмислюються в контексті

широкого інтертексту – епіграфи, уривки з поетичних творів, прислів'я, приказки, Перше послання апостола Павла до Коринфян, 6, 13, Євангеліє від Матвія, 15, 17, фрагменти журналів, інтерв'ю, цитати з публіцистичних творів, газет, весільних пісень, кінофільмів тощо. На думку Н. Синицької, розвинена інтертекстуальність характерна для інтелектуального письма і є засобом «відображення культурного тла середовища», «відтворення художньої атмосфери часу» [9, с. 115]. Центрує авторський інтертекст радянський/пострадянський період. Загалом же радянська доба в естетиці Є. Кононенко займає ключове місце, адже вона є знаковою в розвитку та становленні мистецьких смаків письменниці.

Власне, чому секс та їжа? Дані поняття Є. Кононенко ставить в один ряд на підставі спільності принципу гедонізму, тобто цінності, яка визначає вищу мету людського існування в насолоді. «Для гедоніста насолода і щастя – синоніми. Причому тут абсолютно неважливо, від чого людина отримує задоволення: від чуттєвих (сексуальних, гастрономічних) чи інтелектуально-духовних (читання книг, перегляд фільмів тощо) насолод. Інтелектуальні зусилля і чуттєві задоволення ставляться в один ряд тоді, коли вони не передбачають жодної іншої мети, окрім насолоди. Наприклад, людина дивиться фільми і читає книги лише заради розваги або підвищення самооцінки» [2].

Важливо підкреслити наступне: в есе «Еротика та український побут» авторська інтеракція спрямована на змалювання специфіки вираження еротичного та гастрономічного дискурсів в національній культурі з урахуванням філософського, мовознавчого, психоаналітичного, релігієзнавчого, культурологічного, гендерного та інших підходів. Тобто, репрезентується модульний погляд на ці поняття задля з'ясування культурологічно-аксіологічних основ базових інстинктів людства у контексті авторського есеїстичного мислення.

У культурологічному плані Є. Кононенко намагається дати відповідь на питання: чому саме їжа і секс стають об'єктом її есе: «Як відомо, світом керують любов і голод. На прикладі того, як задовольняються ці два основні людські інстинкти, найяскравіше видно дотикання природи та культури. Їсти, бо голодний – це природа. Їсти з миски – то вже культура. І навіть підстелити газетку – то теж прояв культури (хтось назве її низькою). Задовольняти нездоланий інстинкт продовження роду – то природа. Кохатися з тим(тією), до кого серце лежить – окультурене задоволення природного інстинкту. «Хоч хліб із водою, аби, милий, з тобою». Недарма давня мудрість мало не кожного народу схвалює вибірковість у задоволенні

цих двох могутніх інстинктів: краще голодувати, ніж їсти перше-ліпше, краще будь сам, ніж разом бозна з ким» [6, с.121].

Авторська *філософська* і *релігійна* концепції в есе співзвучні з одкровеннями папи Франциска: «Задоволення йде безпосередньо від Бога. Воно не католицьке, не християнське, ні будь-яке ще – просто божественне... Насолода від їжі і сексу йде від Бога» [3]. До речі, щодо тверджень про значення гастрономічної та сексуальної насолоди папі римському близькі дохристиянські погляди. Стосовно їжі, тут прямиий перегук з позицією давньогрецького філософа Епікура: «Початок і коріння всякого добра – насолода шлунка, і до неї треба зводити навіть мудрість та культуру» [1]. Солідарність з античними філософами відчувається і в поглядах папи на секс. Так, наприклад, в античній культурі складається розуміння сексу як сходження від світу витворених подібностей до світу досконалих ейдетичних зразків: «потяг до краси прорізає в душі крила і заохочує до польоту» (Платон), піднявшись по драбині любові й краси від потягу до прекрасного тіла й прекрасних тіл взагалі, через потяг до прекрасних душ, наук і т. п., до прагнення краси як такої. Отже, секс є необхідною початковою сходинкою означеного підйому... Краса сексу та його поривів, мислима в дохристиянській культурі як божественна, для християнства суєтна і оманлива, небезпечна й нечиста (див. середньовічні прислів'я, де чоловік і жінка порівнюються з водою та землею, які окремо – чисті, а разом, при сполученні, неодмінно стають брудом) [13].

Іншого характеру набуває динаміка натуралістичного сексуального волонтаризму європейської культури: від ренесансних ідеалів реабілітації плоті з їх гедоністичним екстремізмом («перелюб здається таким же простим ділом, як, наприклад, підняти і кинути камінь», за Себастьяном Брантом) до теорії «склянки води» початку ХХ ст. і наступних численних програм «сексуальних революцій» (пор. зі східною традицією, де збережена свобода сексуальних проявів людини не виведена за межі культурної легітимності і не потребує програмно артикульованої і педальованої свободи) [13].

Етичний контекст передбачає культурно зумовлені норми та моделі поведінки людей в процесі реалізації даних базових інстинктів. Якщо говорити, наприклад, про їжу, то національний етикет базується на концепції гостинності: «Зелене жито, зелене, / Хороші гості у мене. / Зелене жито за селом, / Хороші гості за столом. / Зелене жито, ще й овес, / Тут зібрався рід наш увесь...».

В українській етнічності страви, їжа, кулінарія як компоненти матеріальної народної культури все ж виходили за межі матеріального світу,

вплітаючись у сферу духовності. Вони нерідко ставали ядром, довкола якого визрівали певні традиції, наприклад, хлібосольство, гостинність, – вміння майстерно приготувати страви, вправно їх подати, щиро та щедро прийняти гостей тощо [5].

Статева етика і статева мораль визначаються сукупністю норм і правил статевої поведінки, моральними якостями чоловіка та жінки [8]. Етичний аспект сексу засновується на психо-емоційному зв'язку між чоловіком та жінкою, логічним продовженням чого є відповідно фізична близькість. Нам імпонує думка Маргарити Стельмашової: «Секс – це про емоційні стосунки. Тому що здатність людини отримувати сексуальне задоволення, підтримуючи емоційні зв'язки і відчуваючи при цьому прив'язаність, впливає на суб'єктивне переживання, щастя та тривалість життя – нейрофізіологію щастя та біологічний гормональний коктейль довголіття та здоров'я» [7]. У цьому зв'язку есе Є. Кононенко наповнене численними антиприкладми, адже влада робила все можливе, щоб позбавити пересічного радянського громадянина будь-яких задовольень, у тім числі й сексуальних: «...казарменно-тоталітарному варіанту соціалізму, який насаджували в СРСР, потрібна була слухняна, покійна у всьому людина. А оскільки вільна реалізація сексуальності є одним з найважливіших факторів, що формує загальну внутрішню свободу людини, її сексуальність, з певного часу почали суворо обмежувати, регламентувати» [10]. Але громадяни намагалися йти в обхід жорсткому контролю з боку влади. В есе названі найтипівіші способи, скажімо, «ключ від квартири самотнього друга, поки той на роботі». «Були й місця, де не лише точилися балачки, а й провадилися практичні заняття – наприклад, будинки відпочинку й санаторії, де навіть шістдесятилітні старі діви могли втратити цноту. Звичайно, загальна курортна розпуста – то ще один із радянських міфів, але для витворення його було чимало підстав» [6, с.125].

В Радянському Союзі *психоаналітичний* підхід був під забороною, адже радянська влада не любила психоаналізу. Намагаючись пояснити усе суще в людському світі, сексуальність у тім числі, він ставав своєрідним конкурентом марксистсько-ленінської теорії, яка прагнула того ж. Зрозуміло, в тоталітарному суспільстві разом їм було затісно [12]. «Здавалося, пересічна (та й непересічна) радянська людина сформувалася з адекватним радянському офіціозові ставленням до еротичних проблем. Було враження, ніби панував народницький погляд на кохання – його залишки можна й сьогодні спостерігати у старшого покоління. Секс у коханні (навіть шлюбному!) є річчю малопристойною, про яку не говорять. Це є, але не в цьому суть. Порядна людина, особливо порядна жінка, насолоди в ліжку не

шукатиме. Це не головне. А головне – це духовна єдність закоханих» [6, с.123].

Цікавим видається *політологічний* підхід, адже поступово, з утвердженням тоталітаризму, особисте життя, мораль і побут також стали частиною тотального контролю партійних органів. Базові принципи партійного життя стосувалися шлюбно-сімейних відносин та регламентували їх. Саме в цей час були сформовані базові засади сімейного законодавства, які призвели до формування моделі радянської родини, риси якої і до цього часу залишаються актуальними [4].

Одним із важливих виявів впливу влади є їжа, оскільки дає можливість контролювати суспільство та визначати стратегії його розвитку, встановлюючи різні режими доступу до їжі. Одним із найбільш розбудованих політологічних підходів є аналіз харчування в тоталітарному суспільстві. Генетичні витoki тоталітарної організації повсякденності сягають відомих тоталітарних утопій: «Держава» Платона, «Утопія» Т. Мора, «Місто Сонця» Т. Кампанелі, «Нова Атлантида» Ф. Бекона, – а повсякденні практики конструювання нової радянської людини 20-30-х років переконували у тому, що харчова практика є лише історичною формою актуалізації вже відомих утопічних принципів. Таким чином, харчова культура постає в ролі владної практики, значення якої реалізується за вектором «людина-влада» [11].

Заслугує на увагу *соціологічний* підхід. У даному есе авторка концентрується переважно на радянських побутових реаліях: «Житлова проблема була, без перебільшення, найголовнішою побутовою проблемою в СРСР. Більшість молодят змушені були мешкати в одній квартирі, а часом навіть в одній кімнаті з батьками. Траплялося, що в одній кімнаті гуртожитку тулилося по два молодих подружжя (мимоволі станеш «свінгерами»). Наймати квартиру в молодій сім'ї часто не було коштів. Отже, інтимне життя подружжя мимоволі «контролювалося», але не стільки керівними радянськими органами, скільки сусідами по гуртожитку чи власними батьками» [6, с.124].

У даному есе Є. Кононенко зіставляє гендерні стереотипи двох культурних площин – радянської та сучасної української жінки (*гендерний* підхід). «Колишній радянський, а нині американський кінорежисер і письменник Ефроїм Савела в одному з інтерв'ю говорив про переваги радянських жінок над західними – мовляв, радянська жінка жертвує собою заради коханого чоловіка, любить його безкорисливо, не кидає, коли він раптом втрачає свій добробут. Однак є підстави вважати, що покоління молодих пострадянських жінок буде іншим» [6, с.127]. На думку

письменниці, так воно й сталося: «Але все-таки на сьогодні в Україні серед тих, кому 20-30, набувають поширення еротичні стосунки «дикого капіталізму», коли жінка свідомо погоджується терпіти будь-чий характер та будь-чий секс, аби забезпечити собі добробут. А чоловіки, нездатні такий добробут забезпечувати, мають певні проблеми з одруженням. Молоді, гарні, розумні, дотепні й незможні хлопці вже не є такими бажаними нареченими, як іще десять років тому» [6, с.127].

Замість висновків. У одному з підрозділів аналізованого есе під назвою «Український еротичний вокабуляр» С. Кононенко використовує як епіграф рядок з Ліни Костенко: «...Але про це не треба говорити». Слід зауважити, есе трохи про інше, в усякому разі не про «те», що мається на увазі в поезії Ліни Костенко «Осінній день березами почавсь», звідки той епіграф узято.

Невеликий «критичний» відступ для пояснення.

Перша строфа (в аналізованій поезії їх три) – напрочуд витончений і економний у засобах психологічний пейзаж: «Осінній день березами почавсь. / Різьбить печаль свої дереворити». Єдине слово, що якимось натякає на близькість (і то духовну!) – це звертання ліричної героїні до героя спогаду на «ти»: «Я думаю про тебе весь мій час. / Але про це не треба говорити». Що є «це» у даному контексті? Звісно, любов, але не зовсім та, про яку переважно йдеться в есе.

Друга строфа трансформує «ти» у «ви», тобто, давня любов тепер – лише неповторний спогад: «Ти прийдеш знов. Ми будемо на «ви». / Чи ж неповторне можна повторити? / В моїх очах свій сум перепливи. / Але про це не треба говорити», – глибоке і болісне розуміння безповоротної втрати (коханого, не любові!).

Третя строфа – категоричний самонаказ: змиритися з долею (*будень*), що трагічно суперечить високому почуттю (*свято*, яке завжди; чи так: назавжди з ліричною героїнею, перефразовуючи класика). «Хай буде так, як я собі велю. / Свій будень серця будемо творити. / Я Вас люблю, о як я Вас люблю! / Але про це не треба говорити». У такому контексті еротичний дискурс – нонсенс: в поезії Ліни Костенко суціль Ерос, а не еротика. Рефренний статус фрази-епіграфа лише підкреслює цю обставину: святе (любов) має покоїтись у мовчанні (В. Свідзинський). Тому, на наш погляд, розмова про «український еротичний вокабуляр» з таким епіграфом, м'яко кажучи, не корелює.

Визначаючи «еротичний стереотип українців» (назва ще одного підрозділу есе), С. Кононенко слушно зауважує: «Українці в усі епохи

намагалися виглядати цнотливішими». Тут слід було б, на наш погляд, лексему *виглядати* замінити іншою – *бути*, онтологічно точнішою.

Нарешті про пафос твору, як ми його розуміємо, – аби українська культура активніше позбувалася «святенницької» (народницької, радянської, патріархальної і т.д., читай – фальшивої) моралі і більш рішуче ставала на шлях, яким давно вже простують інші (нормальні!) народи. Хоча насправді, як підозрює сама авторка, у нас «інтерес до предмета (еротики. – О.Г.) такий самісінький, як і в інших народів».

Остаточна емансипація у цій царині й буде означати, що «загублена українська людина», за М. Шлемкевичем, (у есе чомусь «душа»), починає себе віднаходити. Не заблукати б у спотвореному лісі звulгаризованої еротики, аби з чистим сумлінням і високим почуттям вклонитися самому Еросу!

Що ж до справ кулінарних, то тут у нас, здається, усе гаразд.

Література

1. Варипаєв О.М. Розвиток та головні доктрини філософії їжі в античності. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2016. Вип. 1. URL: https://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2016_1_24 (дата звернення: 09.01.21).
2. Гедонізм у філософії, його принципи. *Порадімо*: веб-сайт. URL: <https://poradumo.com.ua/41356-gedonizm-y-filosofiyi-i-yogo-principi-gedonizm-se> (дата звернення: 25.02.21).
3. «Задоволення від їжі і сексу – від Бога», – Папа Франциск. *KURS*: веб-сайт. URL: <https://kurs.if.ua/society/papa-franczysk-Zadovolennya-vid-yizhi-i-seksu-vid-boga/> (дата звернення: 02.01.2021).
4. Ігнатова К.П., Пятницькова І.В. Радянське сімейне законодавство 1917-1937 рр. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2019. Вип. 11. Т.2. С. 26–30.
5. Історія харчування українського народу. *Традиційні українські страви*: веб-сайт. URL: <https://sites.google.com/site/ukrskistravi/istoria-harcuvanna-ukraïnskogo-narodu> (дата звернення: 04.01.21).
6. Кононенко Є. У черзі за святою водою. Есеї. Київ : PR-Prime Company, 2013. 201 с.
7. Коргун Ю., Діденко В. Культура сексу. Чи існує норма та як втілювати в життя наші фантазії. *Arc.UA.*: веб-сайт. URL: <https://arcua.org/proekti/psixeya/kultura-seksu.-chi-issue-norma-ta-yak-vtilyuvati-v-zhittya-nashi-fantaziui.html> (дата звернення: 03.11.20).

8. Мораль у сексуальній культурі суспільства. *Етика сьогодні*: веб-сайт. URL: <https://etika.in.ua/moral-v-seksual-nij-kul-turi-suspil-stva> (дата звернення: 04.06.20).
9. Синицька Н. Інтертекстуальний аналіз романів «Господар» Галини Пагутяк та «Землетрус» Софії Майданської. *Літературознавчі обрії: праці молодих учених України: збірник*. Київ : Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. 2000. Вип. 1. С. 113–115.
10. Феномен людської сексуальності. *Освіта.UA*: веб-сайт. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/10480/> (дата звернення: 04.12.20).
11. Черевко О., Янчева Л., Руденко С. Гуманітарна парадигма харчової культури. *Новий Колегіум*. 2016. №1. URL: https://nbuv.gov.ua/UJRN/NovKol_2016_1_4 (дата звернення: 05.02.21).
12. Глузман С. Психологія і доказальна медицина. *Ракурс*: веб-сайт. URL: <https://racurs.ua/2112-psihoanaliz-i-dokazatelna-ya-medicina.html> (дата звернення: 02.02.21).
13. Історія філософії. Енциклопедія. Секс. *Історія філософії. Енциклопедія*: веб-сайт. URL: <https://velikanov.ru/philosophy/seks.asp> (дата звернення: 03.08.20).

Іващенко С.М.

*вчитель української мови та літератури,
спеціаліст вищої категорії, старший учитель
Мелітопольський навчально-виховний комплекс №16
Мелітопольської міської ради Запорізької області*

ХУДОЖНІЙ СВІТ ОПОВІДАННЯ «СІРИЙ» Ю. ІЛЮХИ

***Анотація.** Своєрідність поезики малої прози Ю.Ілюхи мала позитивне враження на читачів: мобільність жанру короткої прози, зображення реалістичних подій, у центрі системи образів – «маленька людина», актуальні проблемно-тематичні комплекси творів та ідейне навантаження тощо.*

***Ключові слова:** прозаїк, мала проза, «маленька людина», художній світ, активність.*

Ivashenko S. The Art World of the Story «Gray» by Yu. Ilyukha. The peculiarity of Yu. Illiukha short poetic poertry had a positive impression on readers: the mobility of short novel genre, the depiction of realistic events, a